М34

2273

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА

МАТВІЄНКО ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.1:[004:65.012.32](043.3)

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НЕВИРОБНИЧОЮ СФЕРОЮ

13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2005

1863

БІБЛІОТЕКА
НПУ імені М.П. Драгоманова

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова
100310365

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури і мистецтв України.

Науковий консультант - доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Мадзігон Василь Миколайович,
Інститут педагогіки АПН України, директор

Офіційні опоненти:

доктор фізико-математичних наук, професор, академік АПН України
Шкіль Микола Іванович,
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова,
завідувач кафедри математичного аналізу;

доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Луговий Володимир Іларіонович,
Національна академія державного управління при Президентові України, ректор;

доктор педагогічних наук, професор
Клочко Віталій Іванович,
Вінницький національний технічний університет,
завідувач кафедри вищої математики.

Провідна установа: Житомирський державний університет імені Івана Франка, кафедра педагогіки, Міністерство освіти і науки України, м.Житомир.

Захист відбудеться "12" травня 2005 р. о 14[00] годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий "____" _____ 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради О.Г.Ярошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний стан інформатизації в Україні характеризується тим, що сформована і реалізується державна політика у сфері інформатизації, активно створюється нормативно-правова та нормативно-технічна база сфери інформатизації та інформаційної діяльності, зокрема прийнято Закони України "Про інформацію", "Про Національну програму інформатизації", "Про Концепцію Національної програми інформатизації", ряд інших нормативних актів Кабінету Міністрів України та Указів Президента України. В Україні розпочався процес формування національних електронних інформаційних ресурсів, які створюються органами державної влади, державними та недержавними підприємствами, науковими і навчальними закладами та суспільно-політичними організаціями.

Реалізація стратегічних завдань збереження, розширеного відтворення й розвитку всіх видів ресурсів залежить від ефективності прийняття управлінських рішень на всіх рівнях. Організація інформаційної діяльності в системі управління є самостійним видом діяльності, а інформаційні підрозділи, будучи функціонально включеними до відповідних організаційних структур, виконують функції управління інформаційною діяльністю, системного аналізу інформаційних потоків, планування і управління процесами, спрямованими на забезпечення підприємства релевантною внутрішньою і зовнішньою інформацією. Широкий спектр інформаційних завдань, які постають при здійсненні інформаційної діяльності в сучасних умовах, потребує підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління.

Освіта в галузі інформаційної діяльності тривалий час була спрямована на підготовку фахівців для традиційних систем державної інформаційної інфраструктури (бібліотечної системи, архівних установ, бібліографічних служб). Перехід інформаційної діяльності в системі управління на новий якісний рівень, широке впровадження автоматизованих інформаційних систем в практику діяльності підприємств і організацій, зміна інформаційних потреб працівників, інтелектуалізація їх діяльності дають поштовх утворенню відповідних структур з документаційного, організаційно-аналітичного забезпечення різних рівнів системи управління, що впливає на структуру професійної групи працівників в галузі організації інформаційного забезпечення і потребує побудови моделі фахівця в галузі інформаційного забезпечення системи управління.

Підготовка фахівця інформаційного профілю охоплює різні сфери змісту і методів діяльності, є міждисциплінарною і комплексною, стосується як традиційних завдань інформаційної діяльності, так завдань і проблем,

викликаних інформатизацією суспільства. Отже, підготовка фахівця інформаційного профілю становить складну дидактичну систему.

Питання побудови моделі підготовки фахівця для конкретних галузей в умовах сучасного реформування управлінської діяльності та інформатизації всіх сфер соціальної практики є предметом багатьох досліджень. Зокрема, для сфери підготовки нової генерації управлінських кадрів в освіті дидактично обґрунтовано зміст підготовки і виконано побудову моделі менеджера освіти (В.М.Мадзігон, Л.М.Каращук); для сфери управління інформаційними ресурсами суспільства побудовано модель спеціаліста для бібліотечної системи (А.С.Чачко, А.І. Каптєрєв, Н.М.Кушнаренко та ін.).

Аналіз літературних джерел показав, що серед наукових пошуків немає спеціальних робіт, в яких би системно, всебічно висвітлювалися результати дослідження проблеми розробки моделі спеціаліста сфери інформаційного забезпечення системи управління. Динамічний розвиток форм, методів і змісту інформаційної діяльності в системі управління, впровадження і широке застосування комп'ютерних інформаційних систем викликає особливо інтенсивні зміни у сфері інформаційної діяльності, що потребує нового погляду на особливості професійної діяльності в галузі інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою та її відображення шляхом теоретичного обґрунтування й побудови відповідної моделі спеціаліста.

Зазначені проблеми не знайшли відповідного відображення в педагогічній теорії і не розв'язані у практиці навчання. Внаслідок цього виникла суперечність між вимогами, які ставляться до змісту підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення та існуючою практикою їх підготовки. Необхідність розв'язання виявленої суперечності зумовлює потребу в науковому обґрунтуванні концепції та розробці моделі підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою, що визначає актуальність теми дослідження «Теорія і практика підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою».

Зв'язок роботи с науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень Київського національного університету культури і мистецтв "Психолого-педагогічні засади трансформації підготовки кадрів з вищою освітою XXI століття" (затверджений Вченою радою Університету 7 грудня 2000 р.) і є складовою частиною науково-дослідної теми кафедри мультимедійних технологій.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Інституту педагогіки АПН України (протокол № 7 від 7 листопада 2002 р.) і погоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 9 від 26 листопада 2002 р.).

Об'єкт дослідження - процес фахової підготовки у вищих навчальних закладах спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління.

Предметом дослідження є зміст, педагогічні умови і форми підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні концепції і моделі підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою.

Концепція дослідження. *Концепція наукового дослідження* теорії та практики підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення управління невиробничою сферою включає такі положення.

Динаміка процесів інформатизації суспільства та загальні тенденції розвитку освіти впливають на розвиток системи освіти в галузі інформаційної діяльності. Комплексне використання інформаційних ресурсів підприємств і організацій та закономірний розвиток автоматизованої інформаційної інфраструктури зумовлюють формування суспільних потреб у фахівцях з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою.

Нові напрями підготовки фахівців з інформаційної діяльності, що виникають внаслідок суспільних потреб, потребують теоретичного обґрунтування й побудови відповідних моделей підготовки, визначення змісту професійної освіти фахівця, формування знань, умінь і навичок інформаційної діяльності.

Формування змісту підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення управління доцільне в межах спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність", яка спрямована на підготовку фахівців для здійснення широкого спектру видів інформаційно-комунікаційної діяльності.

Побудова моделі фахівця з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою реалізується в результаті наукового обґрунтування змістового наповнення взаємопов'язаних компонентів, які утворюють системну цілісність моделі: *суспільна потреба – освітньо-кваліфікаційна характеристика–освітньо-професійна програма–засоби діагностування.*

Зміст діяльності фахівця з організації інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою знаходиться в межах комплексів функціональної спеціалізації: документно-інформаційні ресурси - інформаційні технології – управління інформаційною діяльністю – комунікації.

Зміст професійної підготовки фахівця з інформаційного забезпечення формується відповідно до зазначених комплексів функціональної спеціалізації і включає теоретико-методологічний, технологічний

управлінський рівні підготовки з пріоритетним завданням формування професійної культури фахівця в галузі інформаційної діяльності. Кожен рівень підготовки включає об'єктно-орієнтований, суб'єктно-орієнтований та продукто-орієнтований рівні рефлексії професійної діяльності.

Педагогічною основою відповідності моделі фахівця з інформаційного забезпечення управління невиробничою сферою міжнародній практиці і досвіду підготовки фахівців з інформаційної діяльності у зарубіжних країнах є інваріантність змісту освіти і вимог до системи знань, умінь і навичок, необхідних фахівцю в таких сферах спеціалізації, як інформаційні ресурси і послуги; комп'ютерні системи і мережі; менеджмент.

Основні напрями реалізації педагогічних умов підготовки фахівців інформаційного забезпечення управління невиробничою сферою враховують полікомпонентність та поліструктурність майбутньої професійної діяльності фахівця, її інформаційно-аналітичну та інформаційно-технологічну складові, передбачають інтелектуально-інформаційну підтримку організації освітнього інформаційного простору, широке застосування проблемних професійно-орієнтованих форм навчання, використання інформаційних ресурсів бібліотек та інформаційних ресурсів дистанційного навчання.

Диференціація спеціалізації фахівців з організації інформаційної діяльності здійснюється у відповідності з багатоаспектністю соціально-комунікативної діяльності в галузі застосування комп'ютерно-інформаційних систем і зумовлюється розвитком інформаційних потреб різних категорій користувачів.

Загальна гіпотеза дослідження грунтується на припущенні, що оновлений зміст професійної підготовки фахівців з інформаційної діяльності може бути забезпечений, якщо:

- врахувати зміни у змісті інформаційної діяльності, зумовлені розвитком комп'ютерно-інформаційних систем та урізноманітненням інформаційних потреб користувачів;
- сформувати освітньо-професійну програму підготовки фахівця з інформаційного забезпечення відповідно до полікомпонентності і поліструктурності його подальшої професійної діяльності
- здійснити широке застосування проблемних професійно-орієнтованих форм навчання та інтелектуально-інформаційну підтримку організації освітнього інформаційного простору.

Завдання дослідження. Реалізація мети дослідження, необхідність підтвердження висунутої гіпотези зумовили потребу виконання таких завдань:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну та спеціальну наукову літературу з теми дослідження, виявити стан розробки проблеми.

2. Розробити та науково обгрунтувати концепцію підготовки фахівця з інформаційного забезпечення управління і на її основі побудувати модель його підготовки до професійної діяльності.
3. Виявити зміст системи професійної діяльності інформаційного спеціаліста в умовах інформатизації суспільства відповідно до сучасного стану і перспектив розвитку комп'ютерних інформаційних систем і на цій основі розробити освітньо-кваліфікаційну характеристику фахівця з інформаційного забезпечення управління невиробничою сферою.
4. Виявити педагогічні умови та розробити методичні підходи до підготовки фахівця з інформаційного забезпечення управління.
5. Експериментально перевірити педагогічну ефективність розробленої моделі підготовки фахівця до професійної діяльності.
6. Розробити навчально-методичне забезпечення підготовки фахівця з інформаційного забезпечення системи управління.

Методологічною основою дослідження є теорія наукового пізнання, положення про об'єктивний підхід до аналізу процесів теорії і практики вищої професійної освіти, про взаємозумовленість закономірностей і явищ соціальної дійсності, інноваційних процесів розвитку системи освіти й необхідність їх вивчення у зв'язку зі змінюваними соціально-культурними умовами. В роботі застосовано методологію наукового обгрунтування навчання, що виступає як об'єкт конструювання, а також методологію дидактичного прогнозування з метою обгрунтування професійної підготовки спеціалістів.

Теоретичну основу дослідження складають положення та висновки, пов'язані з питаннями реформування та модернізації вищої й професійної освіти в Україні (В.П. Андрущенко, А.М.Алексюк та ін.), загальнотеоретичні та методологічні основи системи професійної освіти (І.А.Зязюн, Н.Г.Ничкало та ін.), вимоги до моделі професіонала у контексті сучасної соціокультурної і інформаційно-технологічної ситуації (І.Д.Бех, М.Б.Євтух, В.А.Кудін, Н.Г.Ничкало), принципи дидактики сучасної професійної освіти (С.У. Гончаренко, І.А.Зязюн, М.В. Паюл та ін.), дослідження ключових проблем інформатизації освіти (В.Ю.Биков, А.М.Гуржій, М.І.Жалдак), теоретичні праці з питань інформатизації суспільства (В.М. Глушков, А.П. Єршов, Ю.М. Канигін, В.С. Міхалевич, Н.Н. Моісеєв, А.І. Ракитов, А.В. Соколов, А.Д. Урсул).

Методи дослідження. При виконанні дисертаційної роботи використовувалися такі методи дослідження:

теоретичні – контент-аналіз літератури для побудови моделі діяльності спеціаліста, метод теоретичного аналізу та синтезу для виділення і визначення значущості факторів, які впливають на зміст підготовки фахівця в

галузі організації інформаційної діяльності із застосуванням інформаційних систем;

емпіричні - методи і процедури діагностики, адаптовані відповідно до завдань дослідження: методи збирання емпіричного матеріалу (анкетування, бесіди, інтерв'ю) з метою виявлення завдань діяльності спеціаліста інформаційного профілю, спостереження і педагогічний експеримент з виявлення відповідності спеціаліста сформульованим кваліфікаційним вимогам, а також для виявлення готовності до професійної діяльності. У процесі дослідження використовувались методи педагогічного тестування і математичної статистики для моніторингу рівня навченості студентів.

Наукова новизна виконаного дослідження полягає в тому, що в Україні вперше розроблено концепцію підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою, яка обгрунтовує зміст професійної освіти фахівця у галузі інформаційної діяльності, розкриває уміння і навички інформаційної діяльності відповідно до динаміки процесів інформатизації суспільства, якісного перетворення всієї інформаційної сфери життя, розвитку комп'ютерних інформаційних систем, динаміки інформаційних потреб користувачів.

Розкрито й узагальнено *зміст професійної діяльності* фахівця з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою відповідно до комплексів функціональної спеціалізації: *документно-інформаційні ресурси - інформаційні технології – управління інформаційною діяльністю – комунікації,* побудовано інформаційно-логічну модель діяльності фахівця на основі систематизованого переліку термінів, що узагальнюють спектр завдань інформаційної діяльності.

Науково обгрунтовано *модель* підготовки фахівця з інформаційного забезпечення системи управління, яка включає теоретичний, методологічний, управлінський і технологічний рівні підготовки до професійної діяльності у структурі професійних знань фахівця; виявлено тенденції багатовимірності й полікомпонентності *інформаційно-аналітичної, інформаційно-управлінської та інформаційно-технологічної складової* у змісті підготовки спеціаліста з інформаційної діяльності, обгрунтовано їх необхідність для розвитку зазначеної сфери професійної освіти, підвищення її відповідності суспільним потребам;визначено основні концепти у структурі цілей, змісту, форм і методів підготовки спеціаліста: роль інформаційних ресурсів у суспільному розвитку, інформаційні системи як засіб створення автоматизованої інформаційної інфраструктури суспільства, розвиток функціонального підходу теорії управління до об'єктів управління, розвинена інформаційна культура фахівця і розкрито їх єдність та взаємоузгодженість.

Доведено адаптивність розробленої універсальної моделі підготовки спеціаліста фахівця в галузі інформаційного забезпечення при застосуванні її

до розробки моделей підготовки за новими спеціалізаціями, сформульовано пропозиції щодо педагогічної доцільності підготовки фахівця з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою за існуючими напрямами підготовки.

.Дістала подальшого розвитку система вимог до підготовки фахівця з інформаційного забезпечення в галузі використання комп'ютерних технологій.

Розроблено методичні підходи до професійно-орієнтованих форм навчання інформаційно-аналітичної та продукто-орієнтованої складових професійної підготовки фахівця з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою, розкрито і узагальнено проблемно-орієнтований зміст, форми і методи навчання у структурі професійної підготовки в галузі документно-інформаційних ресурсів, інформаційних технологій, управління інформаційною діяльністю.

Уточнено зміст, форми і методи інтелектуальної, культурно-інформаційної, методичної підтримки інформаційного-освітнього середовища, розкрито роль інформаційних ресурсів бібліотек у змістовому, організаційному, функціональному, комунікативному аспектах навчання і виховання фахівця.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що обґрунтовано зміст навчальних дисциплін інформаційно-технологічного, інформаційно-аналітичного та управлінського циклів, необхідних для підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою, створено навчальні плани і розроблено одноосібно та у співавторстві навчальні посібники (з грифом "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України"): "Практичний курс з вивчення комп'ютерних технологій підготовки даних", "Представлення інформації в автоматизованих документально-інформаційних системах", "Менеджмент інформаційних офісних систем", "Основи інформаційного менеджменту", "Інтернет-технології: проектування Web-сторінки", призначені для підготовки за спеціальностями "Менеджмент організацій", "Документознавство та інформаційна діяльність", "Бібліотекознавство та бібліографія".

Основні результати дослідження покладено в основу розроблених освітньо-кваліфікаційних характеристик, освітньо-професійної програми та навчального плану підготовки студентів.

Розроблені підходи надають можливість використовувати в системі вищої освіти визначені й обґрунтовані процедури проектування навчально-виховного процесу підготовки фахівців в галузі інформаційного забезпечення управління.

Зроблені на підставі дослідження висновки щодо змісту, форм та методів підготовки фахівців можуть бути використані як науково-методичні рекомендації для керівників і педагогічних працівників вищих навчальних

закладів і закладів післядипломної освіти в аспекті побудови системи підготовки спеціалістів з впровадження і використання інформаційних систем, викладачів вищих навчальних закладів та системи післядипломної педагогічної освіти в аспекті добору змісту освіти і вдосконалення навчальних програм вивчення курсів, пов'язаних із застосуванням нових інформаційних технологій, розробки спецкурсів і спецсемінарів з нових інформаційних технологій. Підготовлено рекомендації щодо практичного впровадження запропонованої системи підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління.

Отримані результати дослідження впроваджені до навчально-виховного процесу Київського національного університету культури і мистецтв (довідка про впровадження № 963 від 8.06.2001 р.), Новочеркаської державної меліоративної академії (довідка про впровадження № 450 від 30.08.2001 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 802 від 12.12.2001 р.), Львівського державного інституту фізичної культури (довідка про впровадження № 308 від 17.04.2003 р.), включені до бази даних інноваційних розробок Науково-методичного центру вищої освіти Міністерства освіти і науки України з метою розповсюдження інформації у вищих навчальних закладах (довідка про впровадження № 14/18.2-1235 від 29.08.2001 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні ідеї та розробки, здійснені в рамках дисертаційного дослідження і висвітлені у представленій роботі, зокрема ті, що характеризують наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, отримані здобувачем особисто. Ідеї співавторів наукових праць здобувача в роботі не використовувались.

У публікаціях, зроблених у співавторстві, внесок здобувача в одержання наукових результатів, є таким:

- у спільних з М.Н.Цивіним та І.Л.Бородкіною навчальних посібниках сформульовано їх ідею та розроблено концепцію;
- в опублікованих спільно з М.Н. Цивіним статтях обґрунтовано концептуальні засади досліджуваних проблем.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується репрезентативністю вибірки і використанням методів математичної статистики для кількісного опрацювання експериментальних даних. Поєднання кількісного і якісного аналізу експериментальних даних, застосування в процесі дослідження взаємодоповнюючих методів (наукометричних методів оцінки документального інформаційного потоку і методу анкетних опитувань), і побудова на їх основі інформаційної моделі досліджуваної галузі діяльності дозволили зробити обґрунтовані висновки щодо добору змісту професійного навчання фахівців з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою і забезпечили концептуальність і доведеність

одержаних результатів. Вірогідність розробленої моделі підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою забезпечується методологічною обгрунтованістю вихідних положень: загальнотеоретичними та методологічними основами системи професійної освіти, вимогами до моделі професіонала у контексті сучасної соціокультурної і інформаційно-технологічної ситуації, принципами дидактики сучасної професійної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження, висновки та пропозиції доповідались, обговорювались та отримали схвалення на Методологічному семінарі "Виховання дітей та молоді в контексті розвитку громадянського суспільства" (4 грудня 2003 р., м.Київ); Міжнародній науково-практичній конференції "Вимірювання навчальних досягнень школярів і студентів" (16-17 жовтня 2003 р., м.Харків); Другій міжнародній науково-практичній конференції "Інформатизація освіти України: стан, проблеми, перспективи" (3-5 вересня 2003 р., м.Херсон); Міжнародній науково-практичній конференції "Інформатизація освіти України: стан, проблеми, перспективи" (3-5 вересня 2001р.,м.Херсон); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Інформатика та комп'ютерно-орієнтовані технології навчання" (16-18 травня 2001 р., м. Хмельницький); Восьмій міжнародній науковій конференції «Библиотечное дело – 2003: гуманитарные и технологические аспекты развития» (24-25 квітня 2003 р., м.Москва); Сьомій міжнародній науковій конференції «Библиотечное дело – 2002: Библиотечное образование и практика: поиски взаимопонимания» (24-25 квітня 2002 р., м.Москва); Міжнародній науковій конференції «Библиотечное дело – 2001: российские библиотеки в мировом информационном и интеллектуальном пространстве» (26-27 квітня 2001 р., м. Москва); Міжнародній науковій конференції "Бібліотечно-інформаційні ресурси: формування і розвиток", Національна бібліотека України ім.В.І.Вернадського (12-15 жовтня 1999 р., м.Київ); семінарі керівників бібліотек вищих аграрних закладів освіти I-IV рівнів акредитації "Удосконалення діяльності бібліотечних мереж аграрних закладів освіти в умовах інформатизації" (24-26 квітня 2000 р., м.Біла Церква); Міжнародній науково-практичній конференції "Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні" (30 травня 2001 р., м.Київ); Міжнародній науково-технічній конференції "Електронні ресурси: проблеми формування, збереження, обробки, розповсюдження, захисту і використання-2000" (14-15 грудня 2000 р., м.Київ); IX Міжнародній науковій конференції «Информационная свобода и информационная безопасность» (30-31 жовтня 2001р., м. Краснодар); Першій Міжнародній науково-практичній конференції "Сучасні проблеми управління" (30 листопада -1 грудня 2001 р., м.Київ);VIII міжнародній конференції "Теорія і практика управління з погляду

тисячоліть" (24-26 травня 2001 р., м.Київ); науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу КНУКіМ (1999-2003 р.р., м.Київ).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 69 наукових працях, з них: 2 монографії, 5 навчальних посібників (чотири з грифом "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України"), 2 брошури, 39 статей у фахових виданнях з педагогічних наук, 11 статей у інших наукових виданнях, 10 тез доповідей. Одноосібних праць – 60.

Структура дисертації. Дисертація складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (488 найменувань), 7 додатків. Повний обсяг - 498 сторінок, з них 421 сторінка - основний текст. У роботі вміщено 40 таблиць на 16 сторінках, 16 рисунків, додатки на 35 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обгрунтовуються актуальність і доцільність дослідження, визначаються об'єкт, предмет, мета, завдання, методологія дослідження, формулюються основні положення, що виносяться на захист, визначається теоретичне і практичне значення дослідження.

У *першому розділі* ***"Теоретико-методологічні основи підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення управління"*** проаналізовано теоретичні і методологічні основи розробки моделі підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення управління, вимоги до підготовки спеціаліста в галузі інформаційного забезпечення управління, психолого-педагогічні особливості підготовки інформаційних спеціалістів, вітчизняний та зарубіжний досвід в цьому аспекті.

Встановлено, що сучасний стан інформаційного забезпечення системи управління характеризується зміною інформаційних потреб користувачів, в тому числі, зміщенням акценту з науково-технічної на інші види інформації, значними й швидкими змінами в нових інформаційних технологіях і в організації інформаційної діяльності, а також гострою потребою у професійній підготовці спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою.

Встановлено, що сучасний стан освіти в галузі інформаційної діяльності є результатом дії загальних закономірностей її становлення та існування в конкретних соціально-економічних умовах в Україні і пов'язаний з підготовкою спеціалістів для традиційно сформованих організаційно-інформаційних систем державної інформаційної інфраструктури - бібліотечної системи, архівних установ, бібліографічних служб. Вихід інформаційної діяльності за межі забезпечення науково-технічною інформацією, активне включення підприємств і організацій до системи віртуальних комунікацій (електронні публікації в мережі Інтернет про результати й напрями діяльності, рекламно-іміджеві заходи та ін.),

широке впровадження автоматизованих інформаційних систем в практику діяльності організацій викликає зміну інформаційних потреб працівників, інтелектуалізацію їх діяльності. Виникає потреба в утворенні відповідних структур з організаційно-аналітичного забезпечення системи управління, внаслідок чого змінюються особливості професійної діяльності в галузі інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою.

Зроблено висновок, що реальна потреба у діяльності інформаційних служб, функціонально включених до структури підприємств і організацій, широкий спектр інформаційних завдань, які перед ними постають, потребують підготовки спеціаліста інформаційного профілю для системи управління.

В результаті аналізу загальних проблем інформатизації суспільства виявлено, що потреба комплексного використання інформаційних ресурсів організацій, необхідність стратегічного планування інформаційних технологій і створення автоматизованої інформаційної інфраструктури, а також потреба інтегрального врахування основних концептів процесів інформатизації (інформація, людина, засоби інформатизації) передбачає спільний розвиток теорії та методології управління й теорії інформаційної діяльності, що дозволило виділити поліфункціональний напрям діяльності – менеджмент інформаційних систем.

Встановлено, що фундаментальною галуззю наукових знань, відповідно якої відбувається добір змісту професійного навчання спеціалістів інформаційного профілю, є інформатика. Зроблено висновок, що теоретично виваженим є підхід до добору змісту професійного навчання спеціаліста інформаційного профілю у контексті розуміння інформатики як науки, предметом якої є дослідження властивостей і закономірностей інформації як фундаментального явища та аналіз інформаційних процесів, які відбуваються у різних професійних галузях. За основу розуміння інформатики в контексті нашого дослідження прийнято визначення, що вкладається у межі поняття "наука про інформацію" або "інформаційна наука" (information science), як її називають у англомовних країнах, і, відповідно, поза увагою полишені підходи до визначення змісту інформатики у розумінні "комп'ютерна наука" (computer science), які стосуються розробки математичного, технічного і програмного забезпечення комп'ютерів.

Досліджено значення для підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення наукової дисципліни *документознавство*, сучасні концепції якої сформувались в галузі наук інформаційно-комунікаційного циклу, оскільки наукова дисципліна "документознавство" є стимулюючим чинником впровадження і розвитку єдиної в Україні спеціальності інформаційного профілю, за якою може здійснюватись підготовка спеціалістів з інформаційного забезпечення управління. Беручи до уваги

зв'язки документознавства з іншими галузями знань (теорія і методика документування управлінських процесів, документна лінгвістика, теорія і практика менеджменту, інформаційний менеджмент, теорія комунікацій, теорія та практика науково-інформаційної діяльності), зроблено висновок про можливість комплексного підходу до формування змісту підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення управління в межах спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" шляхом визначення кола дисциплін документально-комунікаційного, інформаційного-технологічного та інформаційно-аналітичного циклу, необхідних для підготовки спеціаліста.

Встановлено, що практика підготовки фахівців з інформаційного забезпечення формується у межах спеціальностей «Бібліотекознавство та бібліографознавство» та «Документознавство та інформаційна діяльність» й характеризується відсутністю науково обґрунтованої моделі фахівця інформаційного профілю для системи управління.

В Україні в галузі бібліотечно-інформаційної освіти виконані ґрунтовні дослідження, які сприяли створенню теорії бібліотечної професії, що дає їй можливість розвитку, модифікації і трансформації у змінюваних умовах. Разом з тим, зроблено висновок, що модернізація бібліотечної освіти не в змозі розв'язати все коло проблем, пов'язане з підготовкою спеціаліста з організації інформаційного забезпечення системи управління. Виходячи з цього, наголошено на необхідності побудови моделі спеціаліста з інформаційної діяльності в системі управління.

Виявлено, що розробки моделі підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення, розпочаті ще у 70-80-х роках XX ст. з розвитком системи органів науково-технічної інформації, не завершились побудовою моделі спеціаліста інформаційного профілю.

Спеціальність "Документознавство та інформаційна діяльність", яка була введена у 90-х XX роках в Україні внаслідок формування нових потреб суспільної практики в здійсненні документно-інформаційних комунікацій, організації інформаційної діяльності та задоволенні інформаційних потреб споживачів, дістала широкого поширення у ВНЗ України як гуманітарного, так і технічного профілю. З'ясовано, що трансформація професійних орієнтирів підготовки за цією спеціальністю, відсутність науково обґрунтованих моделей спеціаліста, термінологічна неузгодженість назв кваліфікацій і спеціалізацій, інтуїтивно-суб'єктивне наповнення змістом навчальних планів призвели до досить широкого тлумачення змісту професійної діяльності й підготовки фахівців, що впливає на ступінь актуалізації цього виду професійної освіти і потребує визначення змісту навчання і побудови моделі підготовки спеціаліста.

Аналіз підготовки інформаційних спеціалістів у Сполучених Штатах Америки (*Southern Connecticut State University Department of Library Science*

and Instructional Technology, University of California-Berkeley School of Information Management & Systems, University of Tennessee School of Information Sciences), Великій Британії (*University of Sheffield Department of Information Studies),* Канаді (*University of Toronto Faculty of Information Studies*), Австралії (*Queensland University of Technology School of Information Systems*) і Росії (*Томський державний університет, Державний університет управління*) показав суттєві відмінності, які існують між педагогічними системами підготовки фахівців в Україні та у зарубіжних країнах, зокрема методи, засоби, організаційні форми, умови, у яких відбувається підготовка фахівців з управління інформаційними ресурсами. Порівняння систем підготовки на основі *змісту освіти* - інваріанту в структурі педагогічної системи, дозволило співвіднести цей структурний компонент підготовки фахівців в нашій країні з підготовкою спеціалістів за кордоном, оцінити вимоги до системи знань і, відповідно, умінь і навичок, необхідних фахівцю.

На основі аналізу навчальних планів підготовки в навчальних закладах США, Великої Британії, Канади, Австралії і Росії основні дисципліни згруповано в такі найважливіші розділи: інформаційний менеджмент, пошук інформації, інформаційні ресурси, бази даних, інформаційні системи, менеджмент організацій та інформаційних систем, інформаційний сервіс, бібліотечна діяльність, освітні технології.

Порівняльний аналіз дав змогу зробити висновок про необхідність врахування існуючої міжнародної практики і досвіду реалізації навчальних програм підготовки фахівців з організації інформаційної діяльності для розробки інтегрованих систем навчання, які охоплюють всі необхідні категорії функціонального призначення спеціалістів з організації інформаційної діяльності, їх різні професійні рівні і спеціалізації у відповідності із змістом майбутньої діяльності спеціалістів.

Зроблено висновок, що нові вимоги до професійної підготовки в умовах інформатизації суспільства викликають необхідність розробки концепції підготовки спеціаліста з організації інформаційного забезпечення системи управління, розробки адаптивної моделі спеціаліста, освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми його підготовки.

У *другому розділі* ***"Дидактичні вимоги до підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення управління"*** визначено загальні підходи до формування моделі діяльності спеціаліста, сформульовано виробничі функції, типові завдання діяльності та уміння спеціалістів інформаційного профілю, визначено структуру комплексної моделі інформаційного спеціаліста, досліджено необхідні рівні підготовки спеціаліста.

Визначено, що концептуальні підходи до підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління базуються на результатах

вивчення та прогнозування структури соціальної та виробничої діяльності фахівців з вищою освітою в галузі організації інформаційної діяльності відповідно до потреб ринку праці, на відповідних вимогах до фахівця, згідно яких визначається зміст освіти в даній галузі.

Побудовано модель підготовки спеціаліста на основі закономірного взаємозв'язку: *суспільна потреба – освітньо-кваліфікаційна характеристика (уміння) – освітньо-професійна програма (знання) –засоби діагностування.*

Для визначення змісту, форм і методів навчальної роботи згідно із загальними цілями виховання і закономірностями процесу навчання застосовано метод виділення структурних елементів: *ідея (вихідні положення – пов'язуючий матеріал), основні категорії і поняття (описуючий матеріал), основні закономірності (пояснюючий матеріал), основні принципи (приписуючий матеріал).*

Виділено основні вихідні положення в структурі підготовки спеціаліста: 1) необхідність підготовки спеціалістів зумовлена сучасним станом і тенденціями інформатизації суспільства, широким впровадженням інформаційних систем в організаціях; 2) можливість підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення управління забезпечується інформатизацією освіти як комплексом соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами і технологією з метою раціоналізації інтелектуальної діяльності учасників навчально-виховного процесу.

Основним джерелом формування змісту навчання визначено процеси інформатизації і, відповідно, потреби суспільства у певному змісті і рівні навчання, а також процеси інформатизації освіти, які дають змогу теоретичної і практичної реалізації визначеного змісту освіти.

Відповідно до виконаного комплексного аналізу сфери інформаційної діяльності сформульовано основні концепти в структурі цілей, змісту, форм і методів навчально-виховного процесу. Такими концептами є: *роль інформації в суспільному розвитку; інформаційні системи як засіб створення автоматизованої інформаційної інфраструктури суспільства; теорія управління, її функціональний підхід і гуманістичні моделі управління працею; інформаційна культура як складова світоглядних і морально-естетичних ідей, якими необхідно оволодіти фахівцю.*

Визначено, що *закономірності* побудови навчально-виховного процесу підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення управління грунтуються на єдності та взаємоузгодженості наведених концептів, які забезпечують цілісність процесу підготовки спеціалістів:

– мета підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення управління відповідає сучасному стану й тенденціям інформатизації суспільства, широкому впровадженню інформаційних систем в організаціях, роз-

витку теорії управління та базується на гуманістичних моделях управління працею;

- зміст освіти спеціалістів з інформаційного забезпечення управління, його комплексний і міждисциплінарний характер зумовлений фундаменталізацією інформатики, пов'язаний з розвитком автоматизованих інформаційних систем і функціональним напрямом теорії управління. Дана закономірність спрямовує процес навчання на осмислення складних явищ інформатизації суспільства і напрацювань практики управління процесами впровадження та застосування інформаційних систем, дозволяє розкрити основні змістові лінії предмета інформатики (інформація і інформаційні процеси, засоби інформатизації, інформаційні технології і соціальна інформатика), які забезпечують формування нової інформаційної культури суспільства і спеціаліста;
- методи і форми навчання зумовлені пріоритетними напрямами інформатизації освіти, введенням до навчального процесу комп'ютерно-орієнтованих і телекомунікаційних технологій, які надають можливості для всебічної активізації творчих, пошукових, особистісно зорієнтованих, комунікативних форм навчання, підвищення його ефективності, мобільності і відповідності запитам практики;
- ціннісні орієнтації освітньо-виховного процесу зумовлюються гуманізацією сучасної освіти, розв'язанням проблем взаємовпливу трьох макросистем: *особистість – культура – суспільство у нових інформаційно-технологічних умовах.*

На основі визначених закономірностей сформульовано основні *педагогічні умови* реалізації дидактичних принципів професійного навчання у підготовці інформаційних спеціалістів:

1. Врахування універсальності соціальної функції інформації, інформаційної діяльності та інформаційних систем і адекватність застосування функціонального підходу теорії управління до створення умов ефективної переробки інформаційних ресурсів з використанням автоматизованих інформаційних систем. Відповідність змісту навчання сучасному рівню і основним напрямам розвитку науки і техніки, організація навчального матеріалу у цілісну систему взаємопов'язаних знань і зв'язок із майбутньою практичною діяльністю дозволяє оволодіти системою знань про наукові основи інформатизації суспільства, принципи функціонування сучасної техніки і основи інформаційних технологій, сформувати загальнопрофесійні політехнічні і спеціальні знання, реалізувати *політехнічний принцип професійного навчання.*

2. Фундаментальний характер інформатики, розвиток її змістових ліній (інформація та інформаційні процеси, засоби інформатизації, інформаційні технології та соціальна інформатика) передбачає таку побудову змісту освіти, яка забезпечує спеціалісту освоєння нових спеціальностей і нових технологій, підвищення кваліфікації в умовах швидкозмінюваних поколінь техніки і впровадження нових технологій, що дозволяє реалізувати *принцип професійної мобільності.*
3. Дотримання міждисциплінарних зв'язків між основними складовими, які визначають зміст професійної діяльності у сфері інформаційного забезпечення управління: рух інформаційних потоків, застосування автоматизованих інформаційних систем для їх переробки і функціональний підхід теорії управління до впровадження інформаційних систем і переробки інформації, відповідність гуманістичним моделям управління, що потребує організації навчального матеріалу у цілісну систему взаємопов'язаних знань. Застосування форм організації навчального процесу, при яких один вид діяльності виступає способом розв'язання предметних завдань іншого дозволяє реалізувати *принцип моделювання професійної діяльності* у навчальному процесі.

Виконано побудову *комплексної моделі спеціаліста* з інформаційного забезпечення організаційного управління невиробничою сферою відповідно до основних концептів у структурі цілей, змісту, форм і методів підготовки. Комплексна модель фахівця складається з *моделі діяльності* і *моделі підготовки.*

Виявлено зміст діяльності фахівця, який визначається *виробничими функціями*, що реалізуються через виконання завдань, забезпечується уміннями, сформованими навчанням у вищому навчальному закладі. Діяльність спеціалістів була проаналізована, вивчена і описана у таких її проявах: *знання*, *уміння і навички*, які він використовує, функції, які він виконує на своєму робочому місці і конкретні типи діяльності, у яких реально виражена його робота.

Вивчення і аналіз інформаційного масиву наукових публікацій дали можливість виявити проблемно-пов'язані відношення, що становлять основу діяльності спеціаліста з організації інформаційного забезпечення системи управління і побудувати інформаційно-логічну модель предметної галузі діяльності майбутнього спеціаліста. Аналіз предметного змісту документів для визначення семантики завдань діяльності спеціалістів з організації інформаційного забезпечення системи управління здійснено методом контент-аналізу, який ґрунтується на розгляді наукового тексту на рівні слів і речень, що дало змогу оцінити "семантичне поле" завдань професійної діяльності в галузі організації інформаційних процесів і систем шляхом аналізу термінів нормованої наукової лексики (ключових слів) в публікаціях. Для опису

змістової структури інформації було використано методи аналізу KWIC (ключові слова в контексті заголовку статті) і KWOC (ключові слова поза контекстом заголовку).

Проаналізовано публікації у спеціалізованому журналі "Научно-техническая информация"(Сер.1. "Организация и методика информационной работы" і Сер.2. "Информационные процессы и системы") який, згідно «закону розсіювання публікацій у періодичних виданнях» за С.Бредфордом, можна віднести до «ядра» профільних журналів в даній галузі науки. Досліджуваний документальний інформаційний масив сформовано із статей у журналах з 1972 по 2000 р.

У результаті аналізу інформаційного масиву виділено типові завдання організації інформаційної діяльності та інформаційних процесів з використанням інформаційних систем. Одержаний в результаті аналізу заголовків публікацій та безпосередньо текстів публікацій перелік термінів було розподілено відповідно до таких процесів і об'єктів інформаційної діяльності: документно-інформаційні ресурси - інформаційні технології - організаційно-інформаційна діяльність, що дозволило виконати моделювання професійної діяльності фахівця з організації інформаційної діяльності. Встановлено виробничі функції, типові задачі діяльності, розроблено освітньо-кваліфікаційні характеристики, визначено уміння, якими повинен володіти випускник вищого навчального закладу.

З метою реалізації принципу системності в обґрунтуванні цілей і змісту освіти на основі діяльнісного підходу застосовано метод анкетного опитування. Анкетне опитування проводилось в організаціях різної сфери діяльності і різних форм власності: страхова фірма, консалтингова фірма, бібліотека Спілки письменників України, бібліотека сімейного читання ім.О.Гончара, рекламна фірма, Держкомстат, Укрнафтагаз, райдержадміністрація, Книжкова палата України, Київський національний університет культури і мистецтв. Всього в 11 організаціях було опитано 51 спеціаліст.

Аналіз одержаного семантичного спектру завдань в галузі організації інформаційної діяльності, інформаційних процесів і систем, а також результатів анкетного опитування спеціалістів, зайнятих обробкою інформації, засвідчив, що питома вага завдань інформаційної діяльності для організацій різних типів неоднакова і при розробці моделей спеціалістів для різних спеціалізацій (для роботи в органах державної влади і управління, підприємницьких структурах, сфері науки і культури) потребує більш ретельного їх вивчення відповідно до завдань дослідження.

Виявлено зміст виробничих функцій, типових завдань діяльності та визначено необхідні уміння спеціалістів з організації інформаційної діяльності шляхом аналізу взаємодії фахівця з узагальненим об'єктом діяльності й виявлено функції управління, що застосовуються на всіх етапах

життєвого циклу інформації і життєвого циклу автоматизованої інформаційної системи.

Виконаний аналіз взаємодії фахівця з узагальненим об'єктом діяльності, одержаний семантичний спектр ключових слів, які відображають завдання діяльності фахівців в галузі організації інформаційної діяльності, інформаційних процесів і систем дозволив представити сферу діяльності фахівця як систему, що складається з таких підсистем: *документно-інформаційні ресурси - інформаційні технології – управління інформаційною діяльністю – комунікації.* Відповідно до визначених комплексів функціональної спеціалізації сформульовано виробничі функції і типові завдання діяльності спеціалістів з організації інформаційного забезпечення системи управління.

Побудована модель діяльності спеціаліста містить детальні дослідження конкретного змісту роботи спеціалістів, функціональний зріз діяльності і зміст завдань і проблем, які постають перед спеціалістами. Відповідно до побудованої моделі діяльності виконано побудову моделі підготовки спеціаліста.

Визначено теоретико-методологічний, технологічний і управлінський рівні підготовки спеціалістів, сформульовано основні знання, уміння і навички на кожному з цих рівнів, визначено перелік відповідних дисциплін і їх зміст. Зміст освіти будується, виходячи з рівнів рефлексії у сфері професійної діяльності – об'єктно-орієнтованої (інформація, документ, інформаційна система), суб'єктно-орієнтованої (кінцеві користувачі і споживачі інформації) і продукто-орієнтованої (технології створення інформаційних продуктів: баз даних, мультимедійних і гіпертекстових продуктів, пошук у мережі Інтернет) і виконано перехід від кінцевих комплексних цілей навчання до цілей вивчення окремих навчальних дисциплін для здобуття теоретичного, методологічного, управлінського, технологічного рівнів підготовки.

Теоретико-методологічний рівень підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення управління ґрунтується на фундаментальних засадах інформатики як однієї з галузей наукового знання, що формує системно-інформаційний підхід до аналізу оточуючого світу, вивчає інформаційні процеси, методи і засоби одержання, перетворення, передачі, зберігання і використання інформації. Базовими дисциплінами, які забезпечують теоретико-методологічний рівень підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення управління, є "Соціальна інформатика", "Інформаційна культура", "Інформаційні ресурси і послуги", "Системний аналіз".

Технологічний рівень підготовки характеризується знаннями, уміннями і навичками в галузі існуючої і перспективної технології переробки

інформації та підготовкою студента до впровадження нових технологічних процесів переробки інформації. Базовими технологічними дисциплінами в навчальному плані мають бути такі узагальнені дисципліни: "Комп'ютерні технології", "Організація баз даних", "Комп'ютерні мережі", "Комп'ютерні видавничі системи" та ін.

Розроблено рекомендації щодо вдосконалення підходу до добору змісту освіти в галузі опрацювання документальних баз даних і застосування відповідного програмного забезпечення у навчальному процесі підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення управління. Результати проведеного дослідження стосовно питань створення і застосування документальних баз даних в інформаційній діяльності, дослідження вимог до відповідного програмного забезпечення, яке необхідне для їх ефективного функціонування, дозволили сформулювати концепцію вивчення курсу "Організація баз даних", конкретизувати вимоги до цього курсу, розробити і апробувати методику вивчення питань, пов'язаних із проектуванням документальних баз даних, розробити навчальний посібник "Представлення інформації в автоматизованих документально-інформаційних системах", якому надано гриф "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України".

Управлінський рівень підготовки спеціаліста з організації інформаційного забезпечення управління повинен забезпечити оволодіння основами управлінської діяльності, надати навички системного аналізу інформаційно-управлінських проблем, уміння знаходити ефективні рішення в галузі інформаційного консультування, інформаційного бізнесу, надання інформаційних послуг. Базовими дисциплінами управлінської підготовки є "Менеджмент", "Психологія управління", "Економіка інформаційної діяльності", "Організація діяльності інформаційних служб". Зазначені дисципліни є системоутворюючими у підсистемі забезпечення управлінського рівня підготовки.

Управлінський рівень підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення, як організаторів інформаційної діяльності, взято за основу створення курсу "Менеджмент інформаційних систем". Курс відображає специфіку завдань діяльності в галузі управління інформаційною системою як соціотехнічною системою, інтегрує принципи управління використанням інформаційної системи організації. За результатами розробки курсу і його апробації підготовлено навчальний посібник "Менеджмент інформаційних офісних систем" (надано гриф Міністерства освіти і науки України), який забезпечує оволодіння студентами основних компонентів змісту освіти в цій галузі.

Запропонована комплексна модель підготовки спеціаліста є основою для розробки освітньо-професійної програми спеціаліста з організації інформаційної діяльності для широкого спектру сфер застосування.

Відповідно до створеної комплексної моделі фахівця з організації інформаційного забезпечення системи управління зроблено висновок про необхідність дослідження педагогічних умов формування спеціаліста, відповідності одержаних кваліфікаційних характеристик соціально-економічним вимогам і обгрунтування педагогічної доцільності підготовки спеціаліста з організації інформаційного забезпечення системи управління.

У *третьому розділі* ***"Організаційно-педагогічні умови вдосконалення підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління"*** розглянуто педагогічні умови формування спеціаліста з інформаційного забезпечення управління, досліджено відповідність його професійної характеристики соціально-економічним вимогам, проаналізовано зміст підготовки спеціалістів з організації інформаційної діяльності в зарубіжних країнах, виконано обгрунтування педагогічної доцільності підготовки спеціалістів з організації інформаційного забезпечення.

Отримані в процесі дослідження дані щодо рівня підготовки абітурієнтів при вступі до вищих навчальних закладів засвідчили, що має місце значний розрив у рівні знань абітурієнтів внаслідок нерівних можливостей в здобутті освіти в сфері нових інформаційних і комунікаційних технологій. Такий стан створює нерівні умови для оволодіння комп'ютерними технологіями професійної діяльності в процесі навчання у вищій школі, і, відповідно, потребує корекції знань абітурієнтів (студентів 1 курсу) в галузі комп'ютерних технологій. Досліджено умови й запропоновано заходи щодо вирівнювання знань і навичок студентів 1 курсу в галузі володіння комп'ютерними технологіями.

На основі результатів аналізу педагогічних умов, необхідних для підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління, зроблено висновок, що підготовка фахівців зазначеного профілю потребує особливого підходу до вивчення студентами дисциплін комп'ютерного (інформаційно-технологічного) циклу внаслідок того, що діяльність спеціалістів спрямована на надання інформаційних послуг і створення інформаційних продуктів із застосуванням широкого спектру комп'ютерних технологій для створення, обробки, пошуку, розповсюдження і зберігання різних видів інформації – текстової, графічної, мультимедійної. Відповідно, виконано добір навчальних дисциплін, пов'язаних з вивченням інформаційних технологій, які забезпечують широкий спектр видів інформаційної діяльності, такі як "Організація баз даних", "Комп'ютерні мережі", "Комп'ютерна графіка", "Комп'ютерні видавничі системи" та ін., що дозволяє сформувати і узагальнити знання про сучасні комп'ютерно-інформаційні технології, які є необхідними для професійної діяльності спеціалістів з інформаційного забезпечення управління.

Обгрунтовано перелік дисциплін комп'ютерного циклу з урахуванням конструктивних - системоутворюючих функцій міжпредметних зв'язків у предметній системі навчання за семестрами навчального плану: "Комп'ютерні мережі", "Організація баз даних", "Комп'ютерна графіка", "Комп'ютерні видавничі системи" та ін.

Завершальним етапом вивчення кожної з дисциплін комп'ютерно-технологічного циклу визначено виконання навчального міні-проекту. Ефективність такого методу у викладанні дисциплін комп'ютерно-інформаційного спрямування перевірена експериментально.

Відповідно до сучасних умов інформатизації освіти виконано аналіз можливостей використання у навчальному процесі електронних підручників, ресурсів дистанційного навчання, а також досліджено функції бібліотек вищих навчальних закладів у інформаційному забезпеченні навчального процесу.

Розроблено діяльнісний та особистісно зорієнтований підхід до вивчення сучасних технологій опрацювання даних, який сприяє розвитку творчих здібностей студента, здобуттю відповідних професійних навичок створення інформаційних продуктів і надання інформаційних послуг (участь у розробці або самостійно розробляють у межах дипломного та курсового проектування електронних навчальних посібників, довідників, електронних презентацій інформаційних продуктів).

Обгрунтовано педагогічну доцільність підготовки спеціалістів з організації інформаційної діяльності і здійснення інформаційного забезпечення управління, виходячи з міждисциплінарності завдань організації інформаційної діяльності. Вбачається доцільною підготовка спеціалістів з організації інформаційної діяльності в межах таких спеціальностей: "Менеджмент організацій" - діяльність спеціалістів спрямована на стратегічне планування інфраструктури інформаційної системи організації, адаптацію всіх організаційних підрозділів підприємства до змінюваних умов, викликаних впровадженням інформаційних систем; "Документознавство та інформаційна діяльність" – діяльність спеціаліста спрямована на управління процесами опрацювання інформації в організаціях, формування документопотоків в організаціях, забезпечення взаємопов'язаних і взаємозумовлених інформаційних процесів із збирання, аналітико-синтетичної переробки, зберігання, пошуку і розповсюдження інформації з використанням комп'ютерних інформаційних систем, "Бібліотекознавство та бібліографія" - діяльність в галузі створення електронних бібліотек як інформаційних систем, що дозволяють зберігати й ефективно використовувати різноманітні колекції електронних документів, як локалізовані в самій системі, так і доступні через телекомунікаційні мережі.

З огляду на те, що насичення всіх сфер діяльності людини потоками інформації потребує спеціалістів з переробки інформації за допомогою

комп'ютерної техніки, зроблено висновок щодо доцільності перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів, що є фахівцями в певній сфері, обізнані з об'єктом управління, із спеціальною інформацією, необхідною для даної сфери.

Засобом успішного вирішення завдань перепідготовки і підвищення кваліфікації обрано застосування модульного підходу як педагогічної технології розробки інтегративного курсу. Запропонована програма підвищення кваліфікації і перепідготовки має назву "Інформаційні системи управління" та складається з таких інтегративних курсів: менеджмент і маркетинг, комп'ютерні технології, інформаційне забезпечення.

Обгрунтовані в третьому розділі організаційно-педагогічні умови вдосконалення системи підготовки фахівців з організації інформаційного забезпечення системи управління дали можливість перейти до розробки системи рекомендацій з впровадження до практики освітніх установ підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення управління, до визначення засобів діагностування і прогнозування напрямів підготовки.

У *четвертому розділі* ***"Впровадження, діагностика і прогнозування перспектив розвитку підготовки спеціалістів"*** надано рекомендації з ефективного впровадження в практику освітніх установ підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління, запропоновано засоби діагностування рівня навченості, здійснено прогнозування напрямів розвитку підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення управління.

Відповідно до розуміння інформаційного забезпечення як поліфункціональної спеціалізації, яка грунтується на всезагальності існування інформації в різних сферах соціальної практики, діяльнісній природі інформаційних технологій і комунікативній концепції функціонування інформаційних систем, зроблено висновок, що базовий характер вищої освіти в цій галузі забезпечується вивченням збалансованої системи спеціально дібраних гуманітарних та соціально-економічних, фундаментальних і професійно-орієнтованих навчальних дисциплін інформаційно-аналітичного, документно-інформаційного, інформаційно-технологічного та управлінського профілю.

Виявлено, що ефективність впровадження в практику роботи освітніх установ системи підготовки спеціалістів з організації інформаційного забезпечення управління пов'язана із широким застосуванням проблемно-орієнтованих форм професійного навчання, зокрема проблемно-фахових завдань інформаційно-аналітичного спрямування (експертні оцінювання, моніторинг інформаційного потоку та ін.), а також завдань, пов'язаних із створенням інформаційних продуктів з використанням відповідного програмного забезпечення (створення баз даних, електронних публікацій, пошук в мережі Інтернет тощо).

Запропоновано навчальний план підготовки спеціалістів з управління інформаційними потоками із застосуванням комп'ютерних інформаційних систем з відповідними професійно-орієнтованими дисциплінами, який є варіативним, адаптивним до конкретних цілей навчального процесу, спрямованим на диференційований підхід до різних категорій тих, хто навчається, з урахуванням їх підготовленості, кваліфікації, галузевої спеціалізації, інформаційних потреб і рівня інформаційної культури. Пропонований навчальний план є відкритим для постійного розширення складу навчальних модулів, забезпечує функцію розвитку навчальних програм шляхом включення до них нових модулів, модернізації і розширення існуючих, виключення застарілих.

Визначено, що однією з умов ефективної адаптації майбутнього спеціаліста в динамічно змінюваному професійному просторі є виробнича практика. Розроблено програму наскрізної виробничої практики студентів, що відповідає початковому етапу професіоналізації.

З метою перевірки розробленої моделі підготовки фахівців з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою проведено педагогічний експеримент.

У процесі констатуючого (1998-2000 р.р.) вивчався практичний стан підготовки фахівців з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою. У формуючому експерименті (2000-2003 р.р.) здійснювалась перевірка запропонованої моделі підготовки фахівців з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою. Виявлення сформованості у майбутніх фахівців окремих компонент готовності у констатуючому та формуючому експерименті проводили за критеріями: ставлення студента майбутньої професійної діяльності (мотиваційний компонент), знання про зміст професійної діяльності (змістовий компонент), уміння застосовувати знання для організації інформаційної діяльності (процесуальний компонент).

Всього у констатуючому і формуючому експерименті взяло участь 378 студентів очної форми навчання. Рівень сформованості знань і умінь виявлявся шляхом аналізу результатів проходження виробничої практики на II-IV (випускному) курсі студентів спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність", кваліфікація "Документознавець, менеджер органів державної влади і управління".

Сформованість готовності до професійної діяльності розглядалась на елементарному, репродуктивному, продуктивному і творчому рівнях для всіх складових майбутньої професійної діяльності.

За результатами *констатуючого експерименту* рівень готовності студентів до здійснення професійної діяльності перебував на таких рівнях:

- *інформаційно-технологічна* складова - переважають репродуктивний і продуктивний рівні всіх компонент професійної готовності (мотиваційна, змістова і процесуальна компоненти на репродуктивному рівні відповідно 56%, 36%, 44%, на продуктивному - 46%, 55%, 45%); звертає на себе увагу високий рівень мотивації;
- *документаційно-комунікаційна складова* - переважають репродуктивний (38%) і продуктивний (44%) рівні змістової і процесуальної компонент готовності; низький відсоток мотиваційної компоненти на всіх рівнях пояснюється ставленням студентів до документаційно-комунікаційної складової професійної діяльності виключно у межах діловодства;
- *інформаційно-аналітична складова* - високий відсоток елементарного рівня всіх компонент (мотиваційна - 92%, змістова - 61%, процесуальна - 39%), низький продуктивний рівень всіх компонент (мотиваційна - 1%, змістова - 10%, процесуальна - 23%); високі значення елементарного рівня мотиваційної та змістової компонент пояснюється незрозумілістю змісту, форм і методів застосування інформаційно-аналітичних завдань у реальній професійній діяльності;
- *інформаційно-управлінська складова* - на елементарному рівні знаходяться мотиваційна і процесуальна компоненти (відповідно 44% та 63%), на репродуктивному - переважає змістова компонента (51%); значний відсоток студентів, які знаходяться на елементарному рівні освоєння всіх компонент готовності (мотиваційна - 44%, змістова - 26%, процесуальна - 63%) свідчить про нерозуміння мети інформаційно-управлінської діяльності, а 51% на репродуктивному рівні змістової компоненти - про одержані у відповідних навчальних курсах знання про основні форми, методи та спрямованість управлінської діяльності, а разом ці показники свідчать про відсутність взаємозв'язку між теоретичною підготовкою і реальною практичною діяльністю, що може бути усунене на початковому етапі професіоналізації - виробничій практиці.

Готовність студентів до професійної діяльності у процесі формуючого експерименту перевірялась за тими ж критеріями, що і у констатуючому експерименті та з дотриманням чотирьох рівнів її сформованості.

Аналіз результатів формуючого експерименті засвідчив, що відбулись такі зміни у рівнях готовності стосовно складових майбутньої професійної діяльності:

- *інформаційно-технологічна складова* - продуктивний рівень мотиваційної компоненти зріс на 33%; продуктивний рівень освоєння

процесуальної компоненти готовності до професійної діяльності збільшився на 5%;

- *документально-комунікаційна складова* - домінуючими є позитивні зміни у мотиваційній компоненті (елементарний рівень зменшився на 79%, продуктивний рівень зріс на 27%, творчий - на 12%; зросла на 11% процесуальна компонента готовності на продуктивному рівні;
- *інформаційно-аналітична складова* - домінуючими є позитивні зміни у мотиваційній компоненті на всіх рівнях (елементарний рівень мотиваційної компоненти знизився на 61%, зріс продуктивний рівень для всіх компонент: мотиваційної - на 15%, змістової - на 14%, процесуальної - на 18%;
- *інформаційно-управлінська складова* - елементарний рівень мотиваційної компоненти знизився на 34%, репродуктивний рівень - зріс на 29%.

Продуктивний рівень готовності студента відносно всіх компонент у всіх досліджуваних складових майбутньої професійної діяльності, досягнутий у результаті формуючого експерименту, знаходиться у межах, які можна визнати необхідними і достатніми (у інформаційно-технологічній складовій продуктивний рівень змістової та процесуальної компонент відповідно 55% і 50%; у документально-комунікаційній складовій продуктивний рівень змістової та процесуальної компонент відповідно 44% і 42%; у інформаційно-аналітичній складовій - 24% і 41%, у інформаційно-управлінській - 34% і 31%) для констатації професійної компетентності, відповідного рівня знань, умінь і досвіду для здійснення даного роду діяльності.

Значні зміни, що відбулись під час формуючого експерименту у мотиваційній компоненті як системоутворюючому чиннику готовності до професійної діяльності, свідчать про актуалізацію взаємопов'язаної сукупності потреб, мотивів і цілей особистості, які спрямовують і регулюють її діяльність для досягнення професійної компетентності.

Етапами педагогічного експерименту також передбачались:

- моніторинг рівня навченості в галузі використання інформаційних технологій;
- моніторинг інформаційно-аналітичної підготовки фахівців.

Моніторинг рівня навченості студентів дав змогу виявити і оцінити ефективність проведеної цілеспрямованої підготовки студентів до використання інформаційних технологій та до інформаційно-аналітичної діяльності, виявити центральні тенденції засвоєння знань студентами, оцінити динаміку залишкових знань. Педагогічні вимірювання дали можливість отримати дані відносно стану, ефективності і якості навчально-виховного процесу як стосовно кожного студента, так і в цілому в групі.

Визначено, що багатоаспектність процесу соціально-комунікативної діяльності в галузі застосування комп'ютерно-інформаційних систем дозволяє прогнозувати розвиток і диференціацію спеціалізацій інформаційних працівників. Професійна діяльність в галузі інформаційних ресурсів характеризується значним рівнем диференційованості, виникають нові професійні профілі, які ґрунтуються на принципах надання інтелектуальних послуг, створення інтелектуальних продуктів і функціонування спеціальних служб.

Сферою діяльності зазначеної категорії спеціалістів є організація інформаційних комунікацій у віртуальному середовищі шляхом адаптації інформаційних ресурсів підприємства до розповсюдження їх через глобальні інформаційні мережі, організація ділових контактів за допомогою мережі, участь у проектах із створення "електронних бібліотек", формування та розповсюдження інформаційних продуктів та послуг шляхом проектування WEB-сторінок для театрів і музеїв, бібліотек і навчальних закладів, підприємств і організацій різних сфер, інформаційне наповнення WEB-сайта маркетинговою, рекламною, бібліографічною інформацією, повнотекстовими базами даних.

Виявлено, що в умовах інформатизації суспільства, впровадження і функціонування інформаційних систем у бібліотеках, виникають інформаційно-технологічні завдання зберігання й накопичення інформації і організації зручного доступу до неї. Зроблено висновок про виділення структури адекватної професійної діяльності *фахівця в галузі функціонування електронних бібліотек* і підготовки фахівців з кваліфікацією "бібліограф-технолог бібліотечно-інформаційних мереж". Відповідно до завдань функціонування електронної бібліотеки визначено сферу діяльності цієї категорії спеціалістів, яка пов'язана з виконанням традиційних і нових завдань бібліотечної діяльності із застосуванням нових інформаційних технологій – із створенням і використанням опублікованих і неопублікованих документів, аналізом інформаційного поля, відбором інформації і створенням різних типів в документних формах для задоволення функціональних потреб користувачів, створення, зберігання і ефективне використання, за допомогою комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, інформації й документів, як локалізованих в одній системі, так і доступних через телекомунікаційні мережі. Сформульовано завдання діяльності спеціалістів - адаптація інформаційних ресурсів бібліотек до розповсюдження їх через глобальні інформаційні мережі, участь у проектах зі створення електронних бібліотек, проектування WEB-сторінок для бібліотек, інформаційне наповнення WEB-сайта бібліотеки необхідною інформацією, пошук інформації в мережі для задоволення інформаційних запитів користувачів.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено, обґрунтовано і вирішено наукову проблему – побудовано цілісну модель підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою. *Концепція наукового дослідження* підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення управління базується на науковому обґрунтуванні змісту професійної освіти інформаційних фахівців, зумовленому процесами інформатизації суспільства, якісним перетворенням всієї інформаційної сфери життя, розвитком комп'ютерних інформаційних систем, гуманістичним підходом до процесів інформатизації, який передбачає, перш за все, розв'язання завдань суттєвого підвищення інтелектуального рівня суспільства.

1. Сучасний стан освіти в галузі інформаційної діяльності є результатом прояву загальних закономірностей її становлення та існування у конкретних соціально-економічних умовах в Україні, пов'язаний із підготовкою спеціалістів для традиційно сформованих організаційно-інформаційних систем державної інформаційної інфраструктури (бібліотечної системи, архівних установ, бібліографічних служб). Ґрунтовні дослідження бібліотечної професії, виконані в Україні, є основою її розвитку, модифікації і трансформації у змінюваних умовах. Разом з тим, модернізація бібліотечної освіти не в змозі розв'язати все коло проблем, пов'язане з підготовкою спеціаліста з організації інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою.

Перехід інформаційної діяльності в системі управління на новий якісний рівень, широке впровадження автоматизованих інформаційних систем в практику діяльності підприємств і організацій, зміна інформаційних потреб працівників, інтелектуалізація їх діяльності, а також активне включення підприємств і організацій до системи віртуальних комунікацій дає поштовх утворенню відповідних структур з організаційно-аналітичного забезпечення різних рівнів системи управління і впливає на структуру професійної групи працівників в галузі організації інформаційного забезпечення, що потребує побудови моделі спеціаліста в галузі інформаційного забезпечення системи управління.

В Україні професійну освіту в галузі інформаційної діяльності здобувають у межах спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність", яка введена у середині 90-х років XX ст. внаслідок формування нових потреб суспільної практики у здійсненні документно-інформаційних комунікацій, організації інформаційної діяльності та задоволенні інформаційних потреб споживачів. Даний напрям підготовки дістав широкого поширення у ВНЗ України як гуманітарного, так і технічного профілю. Відсутність науково обґрунтованих моделей фахівця, інтуїтивно-суб'єктивне наповнення змістом

навчальних планів призвели до досить широкого тлумачення змісту професійної діяльності і підготовки фахівців за даною спеціальністю, що зумовлює емпіричний підхід до реалізації навчально-виховного процесу і впливає на ступінь актуалізації професійної освіти інформаційного профілю.

2. Розроблено концепцію підготовки фахівця, яка включає освітньо-кваліфікаційні характеристики (модель діяльності) та освітньо-професійну програму (модель підготовки). Основні дидактичні закономірності й принципи підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення управління поєднуються й взаємоузгоджуються на основі таких концептів у структурі цілей, змісту, форм і методів навчально-виховного процесу, як *роль інформації в суспільному розвитку, інформаційні системи як засіб створення автоматизованої інформаційної інфраструктури суспільства, функціональний підхід теорії управління і гуманістичні моделі управління працею, інформаційна культура фахівця.*

Модель висвітлює структуру професійних знань спеціаліста, яка включає теоретичний, методологічний, управлінський, технологічний рівні підготовки до професійної діяльності. Освітньо-професійна програма, зміст професійно-орієнтованих дисциплін спеціаліста з інформаційного забезпечення управління невиробничою сферою побудовано, виходячи з рівнів рефлексії професійної діяльності: об'єктно-орієнованого (документно-інформаційні ресурси, інформаційна система), суб'єктно-орієнтованого (кінцеві користувачі інформації) і продукто-орієнтованого (технології створення інформаційних продуктів: баз даних, мультимедійних і гіпертекстових продуктів, пошук у мережі Інтернет).

Зміст освіти фахівця з інформаційної діяльності орієнтований на професійну мобільність і попит на ринку праці та освітніх послуг, відповідає структурі й характеру сучасної професійної діяльності, що зумовило поєднання інформаційно-аналітичної, інформаційно-управлінської та інформаційно-технологічної складової в змісті підготовки спеціаліста з інформаційної діяльності.

3. Доведено, що зміст професійної діяльності інформаційного спеціаліста в сучасних умовах характеризується поліструктурністю, посиленням інформаційно-аналітичної складової, урізноманітненням інформаційних потреб споживачів у системі управління і широким впровадженням і використанням комп'ютерних і телекомунікаційних систем і мереж. Основні професійні функції фахівця з інформаційного забезпечення управління в умовах інформатизації суспільства в містяться в межах комплексів функціональної спеціалізації: *документно-інформаційні ресурси, інформаційні технології, управління інформаційною діяльністю, комунікації,* відповідно до яких розроблено освітньо-кваліфікаційні характеристики і

побудовано модель діяльності спеціаліста з інформаційного забезпечення управління.

Загальній структурі підготовки фахівців іммантентно притаманний компонент, пов'язаний із формуванням культури суб'єктів інформаційної діяльності, який визначає важливі соціальні функції спеціаліста з інформаційної діяльності у забезпеченні якості інформаційних взаємовідносин суб'єктів соціальних комунікацій, усунення виникнення і розповсюдження неперевірених даних, дезінформації тощо.

4. Педагогічні умови підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою передбачають:

- інтелектуальну й інформаційну підтримку організації освітнього інформаційного простору шляхом широкого застосування бібліотек у змістовому, організаційному, функціональному, комунікативному аспектах навчання і виховання спеціаліста;
- забезпечення проблемності навчання, широке застосування професійно-орієнтованих форм навчання, зокрема таких, що стосуються інформаційно-аналітичної складової професійної діяльності спеціаліста з інформаційного забезпечення управління і продукто-орієнтованої складової, пов'язаної зі створенням інформаційних продуктів та використанням відповідних програмних засобів;
- впровадження особистісно зорієнтованого навчання, забезпечення високого ступеню інформатизації навчального процесу, його інноваційності, використання інформаційних ресурсів дистанційного навчання.

Розроблені діяльнісний та особистісно зорієнтований методичні підходи до вивчення сучасних технологій опрацювання даних базуються на розвитку творчих якостей майбутнього спеціаліста та їх здатності до самостійних дій. Вони реалізуються шляхом застосування заходів, спрямованих на самостійну творчу роботу студентів, відпрацювання і демонстрації практичних навичок роботи майбутнього спеціаліста зі створення кінцевого інформаційного продукту з використанням комп'ютерних технологій (бази даних, гіпертекстові мультимедійні продукти), на запровадженні проблемно-орієнтованих форм професійного навчання, зближенні аудиторного навчання з практикою професійної діяльності.

5. Експериментально доведено педагогічну ефективність розроблених підходів і виявлено рівень готовності спеціаліста та його відповідність сформульованим освітньо-кваліфікаційним вимогам.

Проведений формуючий експеримент показав, що досягнутий продуктивний рівень готовності студента мотиваційної, змістової і процесуальної компонент у всіх досліджуваних складових майбутньої

професійної діяльності (у інформаційно-технологічній складовій - продуктивний рівень змістової та процесуальної компонент відповідно 55% і 50%; у документально-комунікаційній складовій - продуктивний рівень змістової та процесуальної компонент відповідно 44% і 42%; у інформаційно-аналітичній складовій - 24% і 41%, у інформаційно-управлінській - 34% і 31%), знаходиться у межах рівня знань і умінь, які можна визнати необхідними і достатніми для здійснення даного роду діяльності.

Розроблена модель підготовки значною мірою актуалізує мотиваційну компоненту як системоутворюючий чинник готовності до професійної діяльності.

6. За результатами дослідження розроблені навчальні плани підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення управління з переліком відповідних професійно-орієнтованих дисциплін, а також програма наскрізної виробничої практики студентів як засіб професійної адаптації майбутніх спеціалістів. Відповідно до запропонованої освітньо-професійної програми підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління розроблені навчальні посібники із специфічних питань використання автоматизованих документально-інформаційних систем. Основні результати дослідження доведено до рівня створення освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійної програми підготовки фахівців,, а також видано навчальні посібники "Менеджмент офісних інформаційних систем", „Основи інформаційного менеджменту, "Представлення інформації в автоматизованих документально-інформаційних системах", „Практичний курс з комп'ютерної підготовки даних" для студентів зі спеціальностей "Менеджмент організацій", "Документознавство та інформаційна діяльність" і "Бібліотекознавство та бібліографія", яким надано гриф "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України".

7. Перспективи диверсифікації поля професійної діяльності зі створення інформаційного середовища і інформаційного забезпечення споживачів свідчать, що розвиток системи підготовки буде відбуватись з розвитком комп'ютерно-інформаційних систем і мереж у напрямі диференціації спеціалізацій спеціальностей, грунтуючись на соціальному замовленні щодо підготовки спеціалістів відповідної кваліфікації. Розвиток телекомунікаційних засобів, інформаційного середовища, інформаційного ринку, потреба в інформаційному забезпеченні окремих соціальних, професійних, вікових, дозвіллєвих груп дозволяє прогнозувати потребу в спеціалістах в галузі інформаційного посередництва, інформаційного бізнесу, інформаційного консультування та ін.

Виконане дослідження теорії і практики підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою і науково обгрунтована модель підготовки фахівця дають можливість спрямувати подальшу дослідну роботу на розв'язання проблем розробки моделей спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління для конкретних сфер діяльності. Перспективними напрямами подальшої розробки проблеми є вдосконалення освітньо-професійних програм підготовки спеціалістів, уточнення змісту освіти з розвитком комп'ютерних технологій та вдосконалення форм і методів підготовки фахівців сфери інформаційної діяльності.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Монографії:

1. Матвієнко О.В. Педагогічні основи підготовки менеджерів інформаційних систем.-К.:НТУ, 2001.-259 с.
2. Матвієнко О.В. Інформаційна освіта: інноваційні аспекти.-К.: КНУКіМ, 2003.-126 с.

Навчальні посібники:

3. Матвієнко О.В. Основи інформаційного менеджменту: Навч.посібник.-К.:Центр навчальної літератури, 2004.-128 с. (Гриф "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України")
4. Матвієнко О.В., Бородкіна І.Л. Internet-технології: проектування Web-сторінки: Навч.посібник.-К.:Альтерпрес, 2003.-132 с. (Гриф "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України") *(Здобувачем сформульовано ідею та концепцію посібника, розроблено методику, дібрано дидактичний матеріал, належить авторство розділів 1-20 (крім 3 і 4), розроблено завдання для самостійного виконання та методичні рекомендації).*
5. Матвієнко О.В. Представлення інформації в автоматизованих документально-інформаційних системах. (Гриф "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України")-К.:Вид-во НТУ, 2001.-130 с.
6. Матвієнко О.В., Цивін М.Н. Менеджмент інформаційних офісних систем: Навч.посібник.-К.: Вид-во НТУ, 2001.- 154 с.(Гриф "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України") *(Здобувачем сформульовано ідею та концепцію підручника, належить авторство: вступ, розділи 1, 2, 4, 5, 6, 7).*
7. Матвієнко О.В., Бородкіна І.Л. Основи мови HTML: лабораторний практикум.-К., 2001.-81 с. *(Здобувачем сформульовано ідею та концепцію посібника, а також розроблено методику, дібрано дидактичний матеріал для лабораторних робіт; здобувачу належить авторство лабораторних робіт № 1, 4, 5, 7, 9-12 і розділи "Методичні*

рекомендації до виконання залікової роботи" і "Основні правила дизайну при оформленні HTML-документів").

Брошури :

8. Матвієнко О.В. Методичні рекомендації з підготовки ділових документів з використанням редактора WORD/Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна"; Центр професійної реабілітації.-К., 2001.-21 с.
9. Матвієнко О.В.Методичні рекомендації до створення електронних документів мовою HTML/Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна"; Центр професійної реабілітації.-К., 2001.-43 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

10. Матвієнко О.В. Інформаційна культура як мета виховання в інформаційному суспільстві: основні характеристики і змістове наповнення // Педагогічні науки: Зб.наук.праць.-2003.-Вип.35.-С.51-55.
11. Матвієнко О.В. Визначення професійної готовності спеціаліста в контексті реалізації прогностичної моделі підготовки // Вісник КНУКіМ.-2003.-Вип.8.-С.43-48.
12. Матвієнко О.В. Дидактичне прогнозування професійної підготовки менеджерів інформаційних систем // Проблеми освіти.-2003.-Вип.31.-С.125-138.
13. Матвієнко О.В. Розв'язання проблемно-фахових ситуацій як одна з форм творчої навчальної діяльності студентів при вивченні соціальної інформатики // Нові технології навчання.-2003.-Вип.34.-С.139-147.
14. Матвієнко О.В. Проблеми забезпечення комунікативності електронного підручника: оптимізація людино-машинного діалогу // Проблеми сучасного підручника.-2003.-Вип.3.-С.315-318.
15. Матвієнко О.В. Інформаційна професія: аналіз підходів до розуміння змісту діяльності та напрямів підготовки спеціалістів // Гуманітарні науки.-2002.-№2.-С.20-26.
16. Матвієнко О.В. Педагогічна доцільність підготовки спеціалістів з організації інформаційної діяльності // Вісник КНУКІМ. Сер.Педагогіка.-2002.-№7.-С.87-93.
17. Матвієнко О.В. Педагогічні аспекти розробки моделі підготовки менеджера інформаційної діяльності // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:Зб.наук.праць.-Вип.20.-Рівне: РДГУ, 2002.-С.102-106.
18. Матвієнко О.В. Концепція менеджменту інформаційних систем в контексті загальних проблем інформатизації суспільства // Вісник Книжкової палати.-2002.-№10.-С. 17-20.

19. Матвієнко О.В. Дидактичні закономірності і специфічні особливості підготовки менеджерів інформаційних систем // Нові технології навчання.-2002.-№32.-С.76-85.
20. Матвієнко О.В. Моніторинг якості результатів навчання на основі ймовірнісно-статистичного підходу // Педагогіка і психологія.-2001.-№1(30). -С.105-111.
21. Матвієнко О.В. Інформаційна культура - основна складова професійної культури менеджерів інформаційних систем // Педагогіка і психологія.-2001.-№2(31).-С.83-89.
22. Матвієнко О.В. Педагогічні основи розробки наскрізної програми виробничої практики менеджерів інформаційних систем // Проблеми освіти.-2001.-№24.- С.53-59.
23. Матвієнко О.В.Безперервна освіта як засіб соціальної адаптації в умовах інформатизації суспільства // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи.-2001.-Вип.5.-С.89-94.
24. Матвієнко О.В.Психолого-педагогічні проблеми дистанційного навчання // Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні.-2001.-Вип.3.-С.68-74.
25. Матвієнко О.В. Структурна система знань менеджера інформаційних систем // Вісник Книжкової палати.-2001.- №8.-С. 25-29.
26. Матвієнко О.В. "Електронний підручник" в системі дидактичного забезпечення комп'ютерних технологій навчання // Нові технології навчання.-2001.- №29.-С.132-138.
27. Матвієнко О.В. Досвід підготовки інформаційних спеціалістів в зарубіжних країнах // Рідна школа.-2001.-№10.-С.76-77.
28. Матвієнко О.В. Формування змісту курсу "Організація документальних баз даних" для підготовки спеціалістів у галузі інформаційної діяльності // Вісник КНУКіМ.-2001.-№5.-С.40-46.
29. Матвієнко О.В. Психолого-професійні особливості діяльності менеджера інформаційних систем // Теоретичні питання освіти та виховання. - 2001.-№15.-С.55-58.
30. Матвієнко О.В. Сучасні тенденції у професійній підготовці спеціалістів інформаційного профілю // Рідна школа.-2001.- №8.-С.62-64.
31. Матвієнко О.В. Завдання діяльності спеціалістів у галузі інформаційного забезпечення сфери підприємництва // Вісник Книжкової палати .-2001.-№1.-С.12-15.
32. Матвієнко О.В. Професійна адаптація особистості в умовах інформатизації суспільства // Теоретичні питання освіти та виховання.-2001.-№16.-С.60-62.
33. Матвієнко О.В. Формування вимог до системи знань менеджерів інформаційних систем // Проблеми освіти.-2001.-№ 23.-С.8-15.

34. Матвієнко О.В. Методика створення гіпертекстових програмно-методичних засобів // Рідна школа.-2001.-№4.-С.20-22.
35. Матвієнко О.В. Моделювання експертного опитування як одна з активних форм навчання менеджерів інформаційних систем // Вісник КНУКіМ.-2001.-№4.-С.61-67.
36. Матвієнко О.В. Педагогічні умови підготовки студентів до вивчення професійно - орієнтованих комп'ютерних технологій // Вісник КНУКІМ. - 2000.-№2.-С.42-45.
37. Матвієнко О.В.Формування суспільних потреб у підготовці менеджерів інформаційних систем // Нові технології навчання. –2000.- № 27.-С.9-15.
38. Матвієнко О.В. Соціально-психологічні аспекти інформаційної взаємодії в системі управління // Вісник КНУКіМ.-2000.-№3.-С.36-41.
39. Матвієнко О.В. Нові напрямки підготовки спеціалістів в умовах інформатизації управління // Вісник Книжкової палати. - 2000. - №7. - С.19-22.
40. Матвієнко О.В.Підготовка спеціалістів з інформаційної діяльності в галузі віртуальних комунікацій // Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні.-2000.-№2.-С.46-54.
41. Матвієнко О.В. Дистанційне навчання як особистісно-орієнтована система // Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи: Зб.наук.праць.Вип.3.-К.:Знання, 2000.-С.304-307.
42. Матвієнко О.В. Менеджмент інформаційних систем і його місце в галузі сучасного управління // Вісник Книжкової палати.-1999.-№4.-С.27-29.
43. Матвієнко О.В. Internet як технологія підтримки інформаційної діяльності в галузі мистецтва // Мистецтво та освіта.-1999.-№4.-С.49-52.
44. Матвієнко О.В. Формат Unimarc/Authorities – інструмент стандартизації інформаційної діяльності // Вісник КНУКіМ.-1999.-№1.-С.34-38.
45. Матвієнко О.В., Цивін М.Н. Вивчення комп'ютерних технологій на бібліотечних факультетах // Бібліотечний вісник.-1996.-№2.-С.8-9. *(Здобувачем сформульовано концепцію вимог до професійної підготовки бібліотекарів в галузі комп'ютерних технологій відповідно до потреб інформатизації суспільства).*
46. Матвієнко О.В., Цивін М.Н.INTERNET - засіб доступу до міжнародних інформаційних ресурсів // Бібліотечний вісник.-1996.-№1.-С.5-7. *(Здобувачем сформульовано задачу використання Інтернет в інформаційній діяльності).*
47. Матвієнко О.В. Вимоги до функціональних можливостей програмних засобів (для бібліотечних процесів) // Бібліотечний вісник.-1996.-№4.-С.5-9.

48. Матвієнко О.В. Цивін М.Н. До питання про формат UNIMARC (критерій вибору програмних засобів для ведення бібліографічних баз даних) // Бібліотечний вісник.-1995.-№4.-С.5-6.*(Здобувачем сформульовано концепцію вимог до програмних засобів для бібліографічних баз даних, виконано аналіз функціональних можливостей програмних засобів і відповідності їх міжнародним стандартам).*

Статті в інших наукових виданнях:

49. Матвієнко О.В.Модель діяльності менеджерів інформаційних систем у сфері управління // Вісник КНУКіМ. Сер.Менеджмент: організація, управління, економіка, культура.Вип.1-2001.- С.40-45.
50. Матвієнко О.В. Психологічні аспекти взаємодії в метасистемі «люди-об'єкти-середовище» при здійсненні інформаційної діяльності // Управління сучасним містом.-2001.-№4-6(2).-С.60-66.
51. Матвієнко О.В. Нові інформаційні технології в системі безперервної освіти бібліотечних спеціалістів // Бібліотечний вісник.-2001.-№2.-С.21-23.
52. Матвиенко О.В. Новая образовательная парадигма и роль библиотек // Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии.-2001.-№3.-С.81-84.
53. Матвієнко О.В. Цивін М.Н.Порівняльний аналіз структури діяльності спеціалістів в галузі інформаційного забезпечення управління // Вісник університету "Україна".-2001.-№1.-С.62-65.*(Здобувачем сформульовано концепцію визначення структури діяльності спеціалістів, стратегію формування змісту освіти, сформульовано вимоги до змісту підготовки студентів)*
54. Матвієнко О.В. Інформатизація суспільства і соціальні потреби у підготовці фахівців в галузі інформаційних систем // Культурна політика в Україні у контексті світових трансформаційних процесів: Матеріали Міжнародної науково – практичної конференції. – К.: ДАКККіМ, 2001.- С.333-336.
55. Матвієнко О.В. Бібліотеки вищих навчальних закладів у системі дистанційного навчання // Бібліотечна планета.-2000.-№4.-С.34-35.
56. Матвієнко О.В. Функції інформаційних аналітиків у процесі підготовки прийняття управлінських рішень // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського. Вип.5. - К.: НБУВ, 2000.-С.315-320.
57. Матвієнко О.В. Системний підхід до визначення педагогічних основ підготовки менеджерів інформаційних систем // Освітня система сільського району: проблеми та перспективи розвитку: Зб.наук.праць.-К.:КП ВД "Педагогіка", 2000.-С.52-59.

58. Цивін М.Н., Матвієнко О.В. Інформаційні технології: вдосконалення кадрового підходу до їх впровадження в управління виробництвом // Харчова і переробна промисловість.-1998.-№7.-С.23-25.*(Здобувачем сформульовано задачу, запропоновано концепцію діяльності у сфері менеджменту інформаційних систем і визначено принципи формування соціальних потреб у відповідних спеціалістах, сформульовано освітньо-кваліфікаційні характеристики).*
59. Цивін М.Н., Матвієнко О.В. Інформаційно-пошукова система INMAGIC PLUS (як засіб ведення локальних електронних каталогів) // Бібліотечний вісник.-1997.-№3.- С.8-9. *(Здобувачем сформульовано основні вимоги до програмних засобів для ведення бібліотечних електронних каталогів, виконано порівняльний аналіз функціональних можливостей програмних засобів)*

Тези доповідей:

60. Матвієнко О.В. Тенденції розвитку освіти в інформаційному суспільстві: медіа-освіта // Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції "Інформатизація освіти України: стан, проблеми, перспективи: Зб.наук.праць / Херсонський державний Університет.-Херсон, 2003.-С.105-107.
61. Матвиенко О.В. Современная философия образования и библиотека: пути взаимодействия // Тезисы докладов Восьмой международной научной конференции «Библиотечное дело – 2003: гуманитарные и технологические аспекты развития» (Москва 24-25 апреля 2003 г.). - С.238-239.
62. Матвиенко О.В. Концепция подготовки менеджеров информационных систем // Тезисы докладов Седьмой международной научной конференции «Библиотечное дело – 2002: Библиотечное образование и практика: поиски взаимопонимания» (Москва 24-25 апреля 2002 г.). - С.64-65.
63. Матвієнко О.В. Інформатика як загальноосвітня фундаментальна дисципліна // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Інформатика та комп'ютерно-орієнтовані технології навчання" (Хмельницький, 16-18 травня 2001 р.).-К., 2001.-С.162.
64. Матвієнко О.В. Менеджмент інформаційних систем як інтегрована організаційна стратегія інформаційної діяльності в системі управління // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції "Теорія і практика управління організацією з погляду тисячоліть" (Київ, 24-26 травня 2001 р.).-К.: Політехніка, 2001.-С.160.
65. Матвиенко О.В. Новая специализация в сфере информационного обеспечения управления – менеджмент информационных систем // Тезисы докладов Шестой международной научной конференции

«Библиотечное дело – 2001: российские библиотеки в мировом информационном и интеллектуальном пространстве» (Москва 26-27 апреля 2001 г.). Ч.2. - С.333-335.

66. Матвієнко О.В. Проблеми суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі дистанційного навчання // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Інформатизація освіти України: стан, проблеми, перспективи"(Херсон, 3-5 вересня 2001 р.).-2001.-С.86-87.
67. Матвиенко О.В. Обеспечение информационной экологии как социальная функция информационного специалиста // Материалы Международной научной конференции «Информационная свобода и информационная безопасность» (Краснодар, 30-31 октября 2001 г.).-2001.-С.373-375.
68. Матвієнко О.В. Інформаційний менеджмент в структурі управління // Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні проблеми управління" (30 листопада - 1 грудня 2001 р.).-К.: Політехніка, 2001.-С.423-424.
69. Матвієнко О.В. Забезпечення інформаційної підтримки управління: до проблеми підготовки спеціалістів // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні/Академія державного управління при Президентові України.-К.: Вид-во УАДУ, 2001.-С.220-222.

Анотації

Матвієнко О.В. Теорія і практика підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет ім.М.П.Драгоманова, Київ, 2005.

У дисертації теоретично узагальнено, обгрунтовано і вирішено наукову проблему – побудовано цілісну модель підготовки спеціаліста з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою.

Освітньо-професійна програма є моделлю підготовки фахівця і грунтується на переліку завдань і обов'язків. Модель включає теоретичний, методологічний, управлінський, технологічний рівні підготовки до професійної діяльності.

Основні професійні функції фахівця з інформаційного забезпечення управління в умовах інформатизації суспільства в містяться в межах комплексів функціональної спеціалізації: *документно-інформаційні ресурси, інформаційні технології, управління інформаційною діяльністю, комунікації.*

Ключові слова: інформаційне забезпечення, спеціаліст, система управління, невиробнича сфера, освітньо-кваліфікаційна характеристика,

освітньо-професійна програма, система професійної діяльності, модель підготовки.

Матвиенко О.В. Теория и практика подготовки специалистов по информационному обеспечению системы управления непроизводственной сферой. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет им.М.П.Драгоманова, Киев, 2005.

В диссертации теоретически обобщена, обоснована и решена научная проблем - разработана целостная модель подготовки специалиста по информационному обеспечению системы управления непроизводственной сферой.

Созданная концепция базируется на научном обосновании содержания профессионального образования информационных специалистов, обусловленному процессами информатизации общества, качественным преобразованием всей информационной сферы жизни, развитием компьютерных информационных систем, гуманистическим подходом к процессам информатизации, которая предусматривает, прежде всего, решение задач существенного повышения интеллектуального уровня общества.

Основные профессиональные функции специалиста по информационному обеспечению управления в условиях информатизации общества находятся в комплексах функциональной специализации: *документно-информационные ресурсы, информационные технологии, управление информационной деятельностью, коммуникации,* соответственно которым разработаны образовательно-квалификационные характеристики и построена модель деятельности специалиста по информационному обеспечению управления.

Предложенная образовательно-профессиональная программа является моделью подготовки специалиста, базируется на перечне задач и обязанностей соответственно определенным комплексам функциональной специализации, которые являются универсальными для специалиста по информационному обеспечению управления. В содержании модели основные дидактические закономерности и принципы подготовки специалиста объединяются и взаимно согласовываются на основе таких концептов в структуре целей, содержания, форм и методов учебно-воспитательного процесса, как *роль информации в общественном развитии, информационные системы как средство создания автоматизированной информационной инфраструктуры общества, функциональный подход*

теории управления, гуманистические модели управления трудом, информационная культура специалиста.

Модель отражает структуру профессиональных знаний специалиста и включает теоретический, методологический, управленческий, технологический уровни подготовки к профессиональной деятельности. Образовательно-профессиональная программа, содержание профессионально-ориентированных дисциплин специалиста по информационному обеспечению управления непроизводственной сферой определены, исходя из уровней рефлексии профессиональной деятельности: объектно-ориентированного, субъектно-ориентированного и продукто-ориентированного. Результатом теоретико-экспериментального исследования является разработанная модель подготовки и предложенный фрагмент учебного плана с перечнем соответствующих профессионально-ориентированных дисциплин, овладение которыми необходимо для выполнения профессиональных задач и обязанностей специалистов, определено содержание этих дисциплин и их общая направленность.

Определены педагогические условия подготовки специалистов по информационному обеспечению системы управления, предусматривающие:

- интеллектуальную и информационную поддержку организации образовательного информационного пространства путем широкого применения библиотек в содержательном, организационном, функциональном, коммуникативном аспектах обучения и воспитания специалиста;
- проблемность обучения, широкое применение профессионально-ориентированных форм обучения, в частности таких, которые касаются информационно-аналитической составляющей профессиональной деятельности специалиста по информационному обеспечению управления и продукто-ориентированной составляющей, связанной с созданием информационных продуктов с использованием соответствующих программных средств;
- личностно-ориентированное обучение, высокая степень информатизации учебного процесса, его инновационность, использование информационных ресурсов дистанционного обучения.

Экспериментально доказана педагогическая эффективность разработанных подходов, выявлен уровень готовности специалиста и его соответствие сформулированным образовательно-квалификационным требованиям на этапе обучения в форме рубежных и итоговых проверок, которые позволили оценить как степень готовности выпускника, так и выявить основные недостатки в процессе профессиональной подготовки.

Разработаны учебные планы подготовки специалистов по информационному обеспечению управления с перечнем соответствующих

профессионально-ориентированных дисциплин, а также программа сквозной производственной практики студентов как средство профессиональной адаптации будущих специалистов.

Ключевые слова: информационное обеспечение, специалист, система управления, непроизводственная сфера, образовательно-квалификационные характеристики, образовательно-профессиональная программа, система профессиональной деятельности, модель подготовки.

Matviyenko O.V. The theory and practice of preparation of the specialists of information maintenance of a of a non-productive orb.- Manuscript.

Thesis for the title of Doctor of pedagogical science degree in speciality 13.00.04–theory and methodics of professional education.- Nation Dragomanov Pedagogical University, Kyiv, 2005.

In the dissertation the theoretical generalization, substantiation and decision of a scientific problem - development of pedagogical bases of preparation of the managers of information systems as of system of initial rules is executed which define the general approach to a substantiation of the concept educational process of preparation of the experts in sphere of management of introduction and use of information systems.

Is demonstrated, that the contents of professional work of the information specialist in modern conditions is characterized strengthening informational - analytical compound, a diversification of information requirements of customers in a management system and usage of computer and telecommunication systems and networks. The main professional functions of the specialist on a supply with information of control in conditions of informatization of company are in complexes of a functional specialization: the document-information resources, information technologies, control of an information work, communications, according to which one are designed the educational-qualifying characteristics and the model of activity of the specialist on a supply with information of control is constructed. The prospects of a field of professional activity on creation of information environment and information maintenance of the users are investigated, that has allowed to predict requirement of the experts of the appropriate structure.

Keywords: information maintenance, management system, non-productive orb, the educational-qualifying characteristics, educational-professional program, model of knowledge.

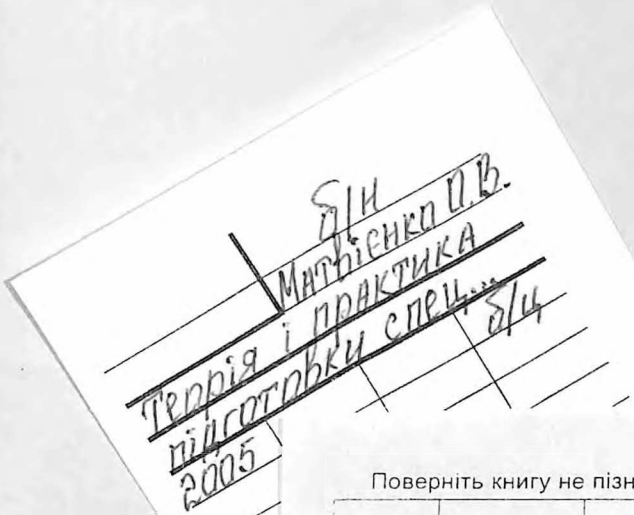

Повернiть книгу не пiзнiше зазначеного терміну

Підп. до друку
Ум. друк. арк. 1,

Видання та друк – На
0312

Свідоцтво суб'єкта